
ФИНАНСИРАНЕ НА БЪЛГАРСКОТО ПЧЕЛАРСТВО

Любомир Любенов¹

Анелия Любенова²

Ивайло Христов³

^{1,3}Русенски университет „Ангел Кънчев“ – Русе, България

E-mail: ¹LLyubenov@uni-ruse.bg; ²alyubenova@abv.bg;

³ihristakov@uni-ruse.bg

Резюме: Целта на изследването е установяване размерите на финансиране в българското пчеларство и техните тенденции. Реализирането на целта е осъществено чрез анализ на тенденциите и основните източници на финансови средства. Анализирани са финансовото подпомагане с европейски и държавни средства (Национална програма по пчеларство, схема de minimis, Програма за развитие на селските райони) за над 18 млн. лв. год., а от търговски банки и собствени източници за над 3 млн. лв. год. Съвместно те формират финансови пазари за над 21 млн. лв. год. в българското пчеларство. Предназначените за българското пчеларство европейски и държавни финансови средства от членството на страната в ЕС нарастват абсолютно, но намаляват относително спрямо общите средства. Българското пчеларство е получило достъп до допълнителни финансови средства, но не и пропорционално финансиране спрямо други сектори. Необходимо е допълнително финансово подпомагане на кошер за екосистемната услуга опрашване с цел осигуряване на биоразнообразие и продоволствена сигурност в ЕС. Финансирането на българското пчеларство ще продължи да нараства устойчиво.

Ключови думи: фондове-ЕС, държавни средства, банки, собствени източници.

Тази статия се **цитира**, както следва: Любенов, Л., Любенова, А., Христов, И. (2021). Финансиране на българското пчеларство. Народностопански архив, (1), с. 50-65.

URL: www2.uni-svishtov.bg/NSArhiv

JEL: Q14; Q18.

* * *

Увод

Финансирането, от една страна, оказва съществено влияние върху развитието на българското пчеларство, а от друга, влияе и върху състоянието на продуктите, факторните (поземлени, трудови) и пазарите на средства за производство в пчеларството – генетични ресурси, фуражи, препарати, кошери, инвентар и др. То способства постигането на по-висока степен на коопериране, интегриране и диверсифициране на продуктите, факторните и пазарите на средства за производство в пчеларството и др. сектори. Оказва положително влияние върху финансовата стабилност на българските пчеларски стопанства, както и на производството на български пчелни продукти и реализацията им на национални и международни пазари. Финансирането има важна роля за стабилно и ускорено развитие на българското пчеларство.

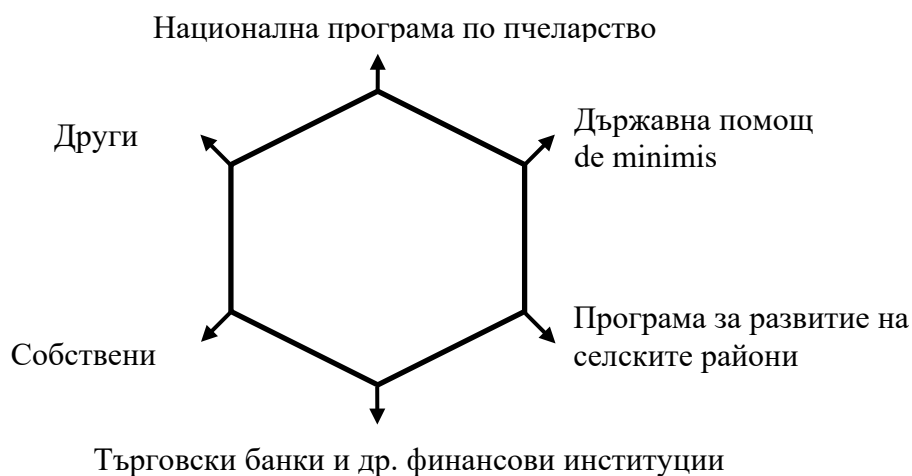
Актуалността на проблема за финансиране на българското пчеларство произтича от важната роля на сектор „Пчеларство“ за продоволствената сигурност на страната предвид опрашителната дейност на пчелите. Заради изчезващите пчели в света е застрашена годишна продукция на стойност между 235 и 557 млрд. долара. Икономическият ефект от опрашването на пчелите в ЕС се оценява на над 14 млрд. евро годишно, а в България над 1 млрд. лв./год. Цената на измирането на пчелите може да възлезе на 150 милиарда евро в световен мащаб, което е 10% от пазарната стойност на земеделските продукти, предназначени за консумация от човека (Любенов и Стоилов, 2020). Осигуряването на продоволствена и социална сигурност изисква финансово обезпечаване на сектор „Пчеларство“.

Пчеларството спада към т.нар. зелена икономика, която е приоритетна област на развитие за ЕС и неговата обща аграрна политика (ОАП на ЕС), която изисква съфинансиране от пчеларските стопанства. Зелената икономика, вкл. и пчеларството, имат важна роля за устойчивото развитие на всяка икономика. Те генерират бизнес дейности и растеж в редица индустрии и услуги, интеграцията с които изисква финансиране. Осигуряването на иновации и формирането на пчелни продукти с висока добавена стойност, както и достъпът до международни и регионални пазари също изискват финансиране. Българското пчеларство се намира под въздействието на глобални заплахи и възможности, адаптирането към които налага солидно финансиране на сектора за постигането на наднационална конкурентоспособност.

Преодоляването на редица глобални предизвикателства като климатичните промени, влошаването на почвеното плодородие и

репродуктивността в ключови въдства, пандемии като Covid-19 и др. с цел осигуряване на продоволствената и националната сигурност изискват солидно финансиране. В резултат на тяхното влияние всички земеделски сектори трябва да въвеждат нови технологии (конвенционални, биологични, генно модифицирани, прецизни и др.) и политики към дигитализация на процесите от производството до потреблението на пчелни и други продукти, за по-бързо адаптиране и оцеляване. Финансиране изисква и борбата с агресорите в пчелния кошер, производството, преработката и реализацията на пчелни продукти. Оцеляването и просперитетът на българското пчеларство налага финансиране.

Основните европейски и държавни фондове, които предоставят достъп до финансови средства на българските пчеларски стопанства, са по линия на ОАП на ЕС. Достъпът до тях изисква пчеларските стопанства да отговарят на определени количествени и качествени изисквания – минимален брой кошери, регистрация по Наредба 3, Наредба 27 и др. ОАП на ЕС 2014 – 2020 г. подпомага сектора финансово чрез различни мерки от Програмата за развитие на селските райони (ПРСР). Националната програма по пчеларство (НПП) финансира целево сектора за тригодишни периоди. Пчеларските стопанства могат да ползват държавна помощ и по схемата *de minimis* (минимална помощ) на основание Регламент (ЕС) № 1408/2013, както и самостоятелно кредитиране от банки, собствени средства и др. (Вж. Фигура 1).

Фигура 1. Източници на финансови средства в българското пчеларство

Необходимостта от изследването произтича от посочените проблеми, поради което обектът на изследване е българското пчеларство, а предметът са източниците на финансови средства за него. Целта е установяване размерите на финансиране в българското пчеларство и техните тенденции. Реализирането на целта ще се осъществи чрез анализ на основните източници на финансови средства и тенденциите на финансиране в сектора.

Материал и методи

Изследванията, посветени на анализирания проблем, са малко, а значението им за ускорено и устойчиво развитие на пчеларството в България е голямо, поради което осветляването им ще подобри развитието на сектора. Методите на изследване включват комплексното съчетаване на индукция, дедукция, групировка, сравнение, анализ, синтез, математически, графични.

Резултати и обсъждане

Целта на изследването ще се постигне чрез анализ на основните източници на финансови средства и тенденциите на финансиране в българското пчеларство. Обсъждането и резултатите са структурирани в шест части – Национална програма по пчеларство, държавна помощ *de minimis*, Програма за развитие на селските райони, финансови институции, собствени източници на финансиране, тенденции на финансиране в сектора.

Национална програма по пчеларство

НПП е една от двете тематични програми, заедно с Националната програма за подпомагане на лозаро-винарския сектор, които се прилагат в България по линия на ОАП на ЕС. НПП 2020–2022 г. предоставя 19.14 млн. лв. (МЗХГ, 2020), което е съизмеримо с втория, но е повече спрямо предходните два периода. В Таблица 1 са посочени финансовите рамки на НПП за различните тригодишни периоди. От нея може да се установи, че финансирането на сектора по НПП нараства с около 1 млн. лв. на всеки три години. Държавен фонд "Земеделие" приема и утвърждава заявленията по НПП за тригодишните периоди, като 1/2 от финансовите средства са национално финансиране. Въпреки недостига на финансови средства в българското пчеларство от прилагането на НПП от 2008–2019 г., секторът усвоява 74% от предоставените финансови средства, т.е. 40,4 млн. лв. от 54,6 млн. лв. По НПП в периода 2008–2019 г. секторът усвоява 10,1 млн. лв. на три години или 3,37 млн. лв. на година.

Таблица 1

Осигурени финансови средства по тригодишните НПП

Период, год.	Общо, млн. лв.	Средно годишно, млн. лв.
2008–2010	7.43	2.48
2011–2013	19.59	6.53
2014–2016	13.30	4.43
2017–2019	14.28	4.76
2020–2022	19.14	6.38
Σ	73,74	4.92

Най-голямата част от бюджета на НПП 2020–2022 г. ще бъде разпределена за закупуване на препарати срещу вароатоза (1.2 млн. лв.) и за покупка на кошери – над 1.3 млн. лв. За техническо оборудване за първична преработка на мед и за разходи за подвижно пчеларство са отделени по 660 хил. лв., а за поддържане или увеличение на пчелните семейства – над 830 хил. лв. До 440 хил. лв. са за популяризиране на български пчелни продукти чрез организиране на базари. Между 110 и 165 хил. лв. са отделени за мониторинг на остатъци от пестициди в райони с интензивно земеделие, изследвания за нозематоза и обмен на знания и добри технологични практики. Пчеларските стопанства ще могат да кандидатстват и за подпомагане закупуването на пчелни майки, на инвентар за подвижно пчеларство и анализ на произвеждания мед. НПП финансира широк кръг от дейности в сектора, целящи стабилизиране и устойчиво развитие.

Държавна помощ de minimis

Българските пчеларски стопанства могат да ползват финансово подпомагане и по схемата de minimis (минимална помощ) за подкрепа при справяне с нестабилните климатични условия и компенсирани на част от разходите за отглеждане на пчелните семейства. ДФ „Земеделие“ определя финансовата рамка и условията за изплащане на помощта по схемата на основание Регламент (ЕС) 1408/2013 и Закона за подпомагане на земеделските производители. В Таблица 2 са посочени предоставяните финансови средства на сектора по години. Подпомагат се регистрирани пчеларски стопанства по Наредби 3 и 27, които нямат изискуеми задължения към ДФ „Земеделие“, до първите 200 кошера. Изисква се също определен минимум кошери, есенен профилактичен преглед и пазарна реализация на продукцията.

Общата помощ de minimis на стопанство не може да надвишава 15 000 евро (29 337.45 лв.) до 2017 год., а след това до 25 000 евро (48

895.75 лв.) за период от три последователни бюджетни години (2017–2019). Годишната помощ на пчеларско стопанство зависи от финансовата рамка и броя одобрени стопанства, като за 2016 г. е въведено допълнително ограничение, помощта за кошер да не надвишава 11 лв. Таблица 2 показва, че финансовата помощ, която получават българските пчелари по *de minimis*, е нерегулярна и променлива. Има години, в които тя достига до 11 лв./кошер, но има и години, в които е много малка или нулева – годините преди 2014 г., а за 2020 г. Министерството на земеделието, храните и горите (МЗХГ) я ограничава до 7 лв./кошер.

Таблица 2

Държавна помощ *de minimis* в сектор „Пчеларство“

Година	Размер, млн. лв.	Стопанства, бр.	Подпомагане на кошер, лв./ бр.
2014	1.37	4 170	3.45
2015	3.46	4 967	7.8
2016	4.2	3 361	11
2017	2.4	4 341	4.77
2018	3.5	4 304	5.99
2019	0.317	30	83,75
2019	4.5	4 408	7.48
2020	5	-	7
Σ	24.75		

През 2019 г. МЗХГ осъществява две схеми по *de minimis*. Първата от тях съгласно Регламент (ЕС) 1408/2013 за земеделски стопанства в сектор „Пчеларство“ е предназначена за компенсирание на разходи, възникнали в резултат на подмор на пчелни семейства, вследствие на проведени растителнозащитни мероприятия през 2019 г. Тя предвижда подпомагане при подмор на пчелното семейство от 61 до 100% – 118 лв., а при подмор на пчелното семейство от 30 до 60% включително – 50 лв. Въпреки значително по-големият размер на подпомагането на пчелно семейство от 50 до 118 лв., цената е обхванала само 30 пчелни стопанства с общ брой 3 785 пчелни кошери. Тя няма заложено изискване за брой кошери, който традиционно е от минимум 20 бр. от 2016 г., до максимум 200 бр. за 2015, 2016, 2017 год. и др. Средно за периода 2014–2020 год. помощта е 3,54 млн. лв. годишно.

Програма за развитие на селските райони

ОАП на ЕС 2014–2020 г. предоставя финансова рамка на България от 7,7 млрд. евро. От тях 5,35 млрд. евро са основно за директни плащания, а за ПРСР близо 2,9 млрд. евро. Досега България усвоява около 85–90% от отпуснатия финансов ресурс по ПРСР (Lyubenov, Lyubanova, 2017). Заедно с националното финансиране годишно се осигуряват по ПРСР над 1.2 млрд. лв., а за директни плащания над 1.6 млрд. лв., или над 2.8 млрд. лв. годишно за българското земеделие. Регистрираните пчеларски стопанства могат да ползват финансови средства от ПРСР 2014-2020 год., по различни мерки. Основни източници на финансови средства за сектора са мерки – 4. Инвестиции в материални активи, 6. Развитие на стопанството и стопанската дейност, 9. Учредяване на групи и организации на производителите, 11. Биологично земеделие, 16. Сътрудничество.

Мерки 9 и 16 имат важна роля за интеграционните процеси в сектора, а с това и за осъществяването на по-комплексни и големи проекти, вкл. и за реализацията на пчелни продукти. Те осигуряват достъп до по-големи средства по мярка 4, която има най-голям относителен дял от над 1/4 от всички мерки по ПРСР 2014–2020 год. (Lyubenov, Lyubanova, 2017). По мярка 9 има само пет признати Организации и Групи производители в българското пчеларство, а по мярка 16 все още няма резултати (Любенов, 2018). В перспектива мярка 10. Агроекология и климат има значителен потенциал като източник на финансови средства относно въвеждането на субсидии за опрашителната дейност на сектор „Пчеларство“. В момента мярка 11 е сериозен източник на финансово подпомагане за българското пчеларство, защото над 1/3 от него е биологично.

През 2018 г. броят на биологичните кошери е 33.7% от 783 348 (МЗХГ, 2019), т.е. 263 988 бр. Биологичните стопанства получават субсидии по мярка 11.2 за поддържане на биопроизводството от 25 евро/кошер, а тези в преход към биопроизводство получават субсидии по мярка 11.1 от 35 евро/кошер, но за една година. Преди 2017 год. периодът по мярка 11.1 е бил 5-годишен, което намалява финансовата помощ по нея. Финансовата помощ по мярка 11.2 за 2018 год. е 13,2 млн. лв. без тази за стопанствата в преход по 11.1. В началото на периода 2014 год. броят на биологичните пчелни семейства е бил 106 676, а подпомагането без средствата по мярка 11.1 е било за над 5,3 млн. лв./год. и нараства със стопанствата в преход до 2017 г. За седемгодишния период подпомагането по мярка 11 надхвърля 65 млн. лв. (Таблица 3).

Годишно по линия на ПРСР 2014–2020 год. в българския агросектор се осигуряват над 1.2 млрд. лв., от които сектор „Пчеларство“ получава средногодишно над 10,7 млн. лв. (74,85/ 7) – Таблица 3. Относителният дял на българското пчеларство в годишното финансово подпомагане по ПРСР 2014–2020 год. е много малък – 0,9%. Финансовите средства по ПРСР 2014–2020 год, насочени целево към българското пчеларство, са предимно по мярка 11, а останалите мерки са по-труднодостъпни – Таблица 3. Те имат важна роля за неговото устойчиво развитие и са недостатъчни предвид ниската ликвидност и рентабилност на сектора и глобалната роля и значение на опрашването за биоразнообразието и продоволствената сигурност. Тяхното осигуряване налага въвеждането и на финансово подпомагане на кошер за услугата опрашване в целия ЕС.

Таблица 3

Финансови средства по ПРСР 2014–2020 г.

Мерки	Общо, млн. лв.
4.1 Инвестиции в земеделски стопанства	8.79
6 Инвестиции в стопанска дейност	-
9 Групи и организации производители	1.06
11 Биологично земеделие	65
16 Сътрудничество	-
Σ	74,85

Въпреки че ПРСР 2014–2020 год. определя пчеларството като един от приоритетните сектори, тя не предлага достатъчно добри възможности за сравнително малките български пчеларски стопанства по отношение на достъпа до мерки – 4 и др., които предоставят по-солидни финансови средства за комплексно и устойчиво развитие на стопанствата. Най-голямото финансово подпомагане е по мярка 11 поради значителния брой биологични пчелни семейства. Ниската степен на концентрация в българското пчеларство, поради малките размери на пчеларските стопанства, възпрепятства достъпа до мерки предоставящи по-солидни финансови средства от ПРСР 2014–2020 год. Това налага, от една страна, обединяване на пчеларските стопанства, а от друга, административни мерки за подобряване на достъпа до финансови средства.

Затрудненият достъп до финансови средства по мярка 4 и др. ограничава инвестициите на пчеларските стопанства в логистика, преработка и търговия. Това възпрепятства косвено формирането на

пчелни продукти с висока добавена стойност и влошава конкурентоспособността и рентабилността на пчеларските стопанства. Създаването на групи и организации производители на пчелни продукти позволява по-добра пазарна реализация, но финансовите средства по тази мярка също са много малко – Таблица 3. Досега има пет признати групи и организации производители в българското пчеларство (Любенов, 2018), но е необходим значително по-голям брой, за да се подобри маркетингът на пчелни продукти. Мярка 16 Сътрудничество подобрява пазарния достъп чрез иновации, но тя е труднодостъпна и няма финансово подпомагане.

През 2020 год. пчеларските стопанства имаха възможност за подпомагане по подмярка 21.1 "Извънредно временно подпомагане за земеделските стопани COVID 1" (Наредба № 2 от 5 август 2020 год.). Тя бе с бюджет 93,5 млн. лева и обхващаше секторите „Плодове и зеленчуци“, „Маслодайна роза“, „Винени лозя“, „Декоративни растения“, „Животновъдство“ (говеда, биволи, овце и кози) и „Пчеларство“. За подпомагане по нея бяха допуснати пчеларски стопанства, кандидатствали и одобрени за държавна помощ *de minimis* през 2019 год., както и бенефициенти с действащ договор или одобрено заявление по мерките от ПРСР 2014–2020 г. Финансовата помощ по подмярка COVID 1 се изплаща под формата на еднократна сума за около 5 лв. на кошер или общо около 2,5 млн. лв. за сектора.

Търговски банки и други финансови институции

Лизингът, факторингът и форфейтингът, като нетрадиционни форми на финансиране в земеделието заемат много малък относителен дял от българските финансови земеделски пазари. Финансовата нестабилност, рисковият характер на производството, недобре функциониращите вторични финансови пазари на ценни книжа, определят първостепенната роля на кредита за нашите земеделски производители. Затова кредитът се проявява като един от основните източници на финансови средства за земеделските стопанства (Любенов, Любенова 2017), вкл. и за тези в сектор „Пчеларство“. Българското пчеларство изпитва глад за инвестиции и освен европейско и държавно се нуждае и от допълнително финансиране. По-малките по размер и доходи пчеларски стопанства обаче не са атрактивни клиенти за банките.

Земеделският сектор има устойчив ръст в банковото кредитиране през последното десетилетие и заема около 6% от общото банково финансиране през 2016 г. От 2011 г. до края на 2016 г. общият обем на одобрените кредити в сектора на Селското, горското и ловното стопанство нараства от 1,2 млрд. лв. до 1,8 млрд. лв. Секторът е петият

най-важен бизнес за кредитиране от банките след търговията, преработващата промишленост, строителството и недвижимите имоти. През 2016 г. финансирането чрез лизинг достига 10% ръст за компаниите в агросектора и нива между 150 – 160 млн. лв. (Lyubenov, Lyubanova, 2017). Националният гаранционен фонд предоставя гаранции на земеделски стопанства, с което подпомага достъпа до кредити.

Отделно от посочените национални и европейски фондове както регистрираните, така и нерегистрираните пчеларски стопанства могат да ползват допълнителни финансови средства чрез банкови кредити, финансов лизинг и др. от търговски банки. Секторът на търговските банки се намира в колаборация с ДФ „Земеделие“ и пчеларските стопанства. ДФ „Земеделие“ като разплащателна агенция детерминира, одобрява и превежда финансови средства за пчеларските стопанства към определени търговски банки, в които те имат открити банкови сметки. Търговските банки обслужват финансовите средства по НПП, ПРСР, *de minimis* и др., които са над 17,6 млн. лв. годишно (Таблицы 1, 2 и 3).

Днес българският агросектор ползва годишно над 2 млрд. лв. кредити от търговски банки. По аналогия с относителния дял на пчеларството (около 1%) в годишното финансово подпомагане на агросектора можем да предположим, че то ползва над 2 млн. лв. кредити годишно от търговски банки. Посредством търговските банки българското пчеларство получава европейски и национални финансови средства за около 18 млн. лв. годишно. Извън сферата на посоченото финансиране банките предоставят и кредити на пчеларските стопанства, които са не по-малко от 10% от тези средства, т.е. над 1,8 млн. лв. год. Пчеларските стопанства освен от търговски банки ползват кредити и от други дружества – взаимоспомагателни кредитни кооперативи и др., които разширяват пазара на кредити до 2,5 млн. лв. годишно.

Собствени източници на финансови средства

Българското пчеларство е получило по мерки 4.1 и 9 от ПРСР 2014–2020 г. финансови средства за 9,85 млн. лв. (Таблица 3) или средногодишно по 1,4 млн. лв. Правилата на ПРСР налагат, пчеларските стопанства да осигурят съфинансиране за над 1 млн. лв. годишно. Удовлетворяването на изискванията на НПП и др. програми също налага съфинансиране от страна на пчеларските стопанства. Пчеларските стопанства усвояват 3,37 млн. лв. средно годишно по НПП (Таблица 1), което изисква съфинансиране за над 1,6 млн. лв. годишно. Мярка 11 от ПРСР 2014–2020 г. налага инвестиции в биологични технологии, биосертифициране и др. Пчеларските стопанства трябва да осигурят над 3 млн. лв. годишно от собствени източници или от кредити и др.

финансови инструменти, за да получат държавно финансово подпомагане.

Вече установихме, че търговските банки, взаимоспомагателните кредитни кооперативи и др. предоставят на сектор „Пчеларство“ над 2,5 млн. лв. кредити годишно. Следователно собствените източници осигуряват над 0,5 млн. лв. годишно. В ролята на собствени източници на финансови средства за пчеларските стопанства могат да бъдат неразпределената печалба, амортизациите, продажбата на активи и др. Сградите, техниката и амортизационните отчисления не са надежден и постоянен източник на собствени средства за пчеларството. Основен източник на доходи за пчеларските стопанства е произведената продукция. Медът е основният продукт на пчеларството, а другите пчелни продукти съставляват около 10% (Любенов, 2020) от неговите приходи.

Националните пазари на пчелен мед са с оборот около 100 млн. лв. годишно (над 54 млн. лв. от организационни и над 44 млн. лв. от потребителски пазари). Оборотът на останалите пчелни продукти (восък, прашец, прополис, млечице, пчели майки, опрашване и др.) е около 10 млн. лв. годишно (Любенов, 2020), т.е. общо 110 млн. лв. приходи годишно. Данък печалба (върху оборота) следва да е 4,4 млн. лв. годишно (110.0,4.0,1), тъй като 60% са нормативно признати разходи, при 10% данъчна ставка. Реално той е по-малък, защото статистиката не обхваща търговията с пчелни продукти извън категорията на меда, както и част от търговията с меда. Поради устойчив спад на цените на меда и траен ръст на цените на факторите и на средствата за производство, себестойността и приходите се приближават устойчиво през последното десетилетие.

Приходите в сектора са около 4–5% над разходите, като при 4% брутна печалба (110–110.0,96) ще е 4,4 млн. лв. годишно, а при 5%, тя ще е 5,5 млн. лв. годишно (110–110.0,95). Нетната печалба в първия случай ще е нулева, а във втория (5,5–4,4) ще е 1,1 млн. лв. годишно, но неразпределената печалба ще е под 1 млн. лв. годишно. Тя варира в значителни граници поради зависимост от климатични условия, пазарни цени, заболявания и др. Има години, в които реколтата е оскъдна, като количество и качество, респективно и размерите на неразпределената печалба. Затова тя не може да осигури необходимите количества финансови средства за интензивно и конкурентоспособно развитие на пчеларството, поради което то се нуждае от правителствено и др. финансиране, субсидиране, банкови кредити и др. финансови инструменти.

Финансиране на пчеларството – тенденции

В периода 2007–2009 год., за развитие на българското земеделие, в т.ч. и на пчеларството, от ЕС и националния бюджет са отпуснати 720 млн. лв., т.е. по 240 млн. лв. на година, от които 3 млн. лв./год. са били за пчеларството, или неговият относителен дял е бил 1.25% (3/240). През периода 2014–2020 год. отпуснатите средногодишни финансови средства за българското пчеларство надхвърлят 18 млн. лв./год., т.е. нарастват абсолютно над 6 пъти, но намаляват относително в общото финансиране от над 2,8 млрд. лв. до 0,64% (0,018/2,8), въпреки че разликата спрямо същото в първия програмен период 2007–2013 год. е в полза на втория период 2014–2020 г. Това позволява да констатираме, че българското пчеларство е получило допълнителен достъп до финансови средства, но не и пропорционално финансиране спрямо други сектори.

Българското пчеларство усвоява около $\frac{3}{4}$ от планираните финансови средства по НПП от 2008–2019 год., губейки финансово подпомагане за около 2 млн. лв./год. Финансовата помощ по *de minimis* е нерегулярна, променлива и сравнително ниска – средно за периода 2014 – 2020 год. е под 6,8 лв. на кошер и обхваща около $\frac{1}{3}$ от пчелните семейства. Пчеларските стопанства имат затруднен достъп до финансово подпомагане по ПРСР 2014–2020 год., както и до кредити от търговски банки. Иновациите и инвестициите не само в производството, но и в логистиката, преработката и търговията са затруднени поради недостиг на финансови средства, респективно и възможностите за формиране на пчелни продукти с висока добавена стойност, както и конкурентоспособността и рентабилността на пчеларските стопанства.

Нетният доход на българските пчеларски стопанства е много нисък и неустойчив поради зависимост от редица вътрешни фактори – неефективно производство, ниско равнище на диверсификация, слабо управление на риска и външни фактори – климатични промени, неустойчиви агропазари и др. Поради това финансовата подкрепа има определяща роля при формиране на икономическите резултати на преобладаващо малките български пчеларски стопанства. Оцеляването и стабилизирането на сектора изисква разширяване и увеличаване на финансовото подпомагане. Предвид предоставяната от сектора еко-системна услуга опрашване, по аналогия със схемата за единно плащане на площ при стопанствата с полски и др. растениевъдни култури, е необходимо и финансово подпомагане на пчелно семейство.

В предходния програмен период на ОАП на ЕС за пръв път бяха въведени „зелени плащания“, които целяха да подкрепят усилията за опазване на природата. Този подход ще бъде разширен в следващия програмен период и всяка държава – членка на ЕС ще трябва да отдели

задължително процент от европейските фондове за земеделието за екологични схеми за подпомагане както по линия на директните плащания за земеделците, така и в програмите за развитие на селските райони. ОАП на ЕС се преориентира от подкрепа на доходите на фермерите към финансиране на обществените блага, които фермерите създават. Има трайна тенденция към увеличаване на земеделското финансиране за преодоляване на биологични заплахи като COVID (Zahariev и др., 2020; Zahariev и др., 2021) и др., както и за екологични схеми в пчеларството. Финансирането на конвенционалното и биологичното пчеларство ще нараства устойчиво.

Изводи

В резултат на проведеното проучване за финансирането на българското пчеларство могат да се направят следните изводи:

- различните източници на финансови средства в българското пчеларство формират финансови пазари, които предоставят възможности за избор на най-евтините собствени и чужди източници, респективно и възможности за постигане на оптимално съотношение между тях. Собствените източници са недостатъчни, поради което пчеларството се нуждае от правителствено финансиране, субсидиране и кредитиране;

- финансовите пазари от европейски и национални фондове формират солидни финансови пазари, които са двигател за развитието на неправителствените финансови пазари – собствени пазари на сектор „Пчеларство“ и чужди – банкови кредити и др. Те стимулират устойчивото развитие и конкурентоспособността на българското пчеларство;

- българското пчеларство получава годишно финансово подпомагане за над 21 млн. лв. От тях по НПП – 3,37 млн. лв., по *de minimis* – 3.54 млн. лв., по ПРСР – над 10,7 млн. лв., от търговски банки и др. финансови институции над 2,5 млн. лв. и над 0.5 млн. лв. от собствени източници;

- през 2020 г. националното пчеларство получава извънредно подпомагане по подмярка 21.1 „Извънредно временно подпомагане за земеделските стопани COVID 1” от ПРСР 2014–2020 г. за около 2,5 млн. лв. В перспектива секторът ще се нуждае от допълнително финансиране за преодоляване на различни кризи.

- днес в българското земеделие постъпват финансови средства от европейски и държавни фондове за над 2,8 млрд. лв./год., като средствата от тях за пчеларството са над 18 млн. лв./год., без частното

съфинансиране от сектор „Пчеларство“, което те стимулират, и то нараства устойчиво до 3 млн. лв. год.;

- годишните европейски и национални финансови средства за българското пчеларство в началото на прилагане на ОАП на ЕС 2007–2009 год., стартират от 3 млн. лв. и минават 18 млн. лв. в края на 2020 г., т.е. нарастват абсолютно над 6 пъти но намаляват относително почти 2 пъти от 1,25% до 0,64%.

- българското пчеларство е получило достъп до допълнителни финансови средства, но не и пропорционално финансиране спрямо други сектори. Необходимо е допълнително финансово подпомагане на кошер за опрашването, с цел осигуряване на биоразнообразие и продоволствена сигурност.

-

Използвани източници

Закон за подпомагане на земеделските производители, Обн. ДВ, бр. 58 от 22 май 1998 г., посл. изм. и доп. ДВ, бр. 77 от 18 септември 2018.

Любенов, Л., Любенова, А. (2017). Българските финансови земеделски пазари. София, БАН, сп. Икономически изследвания, кн. 2, ISSN 0205-3292.

Любенов, Л. (2018). Европейски и национални политики за интегриране на пчеларските стопанства от област Русе. Известия на съюз на учените, Варна, секция Икономически науки 7(1).

Любенов, Л., Стоилов, Г. (2020). Развитие на българските пазари на пчелни продукти. Научно списание „Общество и здраве“, бр. 1, Регионална библиотека „Любен Каравелов“ – Русе, УМБАЛ „Канев“ АД – Русе, стр. 92-100, ISSN 2683-0892.

МЗХГ. НПП за тригодишния период 2008–2010. София.

МЗХГ. НПП за тригодишния период 2011–2013. София.

МЗХГ. НПП за тригодишния период 2014–2016. София.

МЗХГ. НПП за тригодишния период 2017–2019. София.

МЗХГ. НПП за тригодишния период 2020–2022. София.

МЗХГ. Указания за предоставяне на държавна помощ de minimis за подкрепа на пчеларите през 2014 г. София.

МЗХГ. Указания за предоставяне на държавна помощ de minimis за подкрепа на пчеларите през 2015 г. София.

МЗХГ. Указания за предоставяне на държавна помощ de minimis за подкрепа на пчеларите през 2016 г. София.

- МЗХГ. Указания за предоставяне на държавна помощ de minimis за подкрепа на пчеларите през 2017 г. София.
- МЗХГ. Указания за предоставяне на държавна помощ de minimis за подкрепа на пчеларите през 2018 г. София.
- МЗХГ. Указания за предоставяне на държавна помощ de minimis за подкрепа на пчеларите през 2019 г. София.
- МЗХГ. Аграрен доклад. 2019. София.
- Наредба № 3 от 29.01.1999 г. за създаване и поддържане на регистър на земеделските стопани (Загл. изм. – ДВ, бр. 31 от 2015 г., в сила от 28.04.2015 г.), Издадена от Министъра на земеделието, горите и аграрната реформа - Обн. ДВ, бр. 10 от 5.02.1999 г., посл. изм. и доп. ДВ, бр. 31 от 28.04.2015.
- Наредба № 27 от 10.07.2002 г. за регистрация и идентификация на пчелните семейства - Обн. ДВ, бр. 70 от 19.07.2002 г., изм. ДВ, бр. 46 от 16.05.2008.
- Наредба № 2 от 5 август 2020 г. за прилагане на мярка 21 "Извънредно временно подпомагане за земеделските стопани и малки и средни предприятия, които са особено засегнати от кризата, предизвикана от COVID-19" от Програмата за развитие на селските райони за периода 2014 – 2020 г. - Обн. ДВ, бр. 70 от 7.08.2020.
- Регламент (ЕС) № 1408/2013 на Комисията от 18.12.2013 г. за прилагане на членове 107 и 108 от Договора за функциониране на ЕС към помощта de minimis в селскостопанския сектор (официален вестник на ЕС, L 352).
- Lyubenov, L., Lyubenova, A. (2017). Long-term financial markets in agribusiness, *Journal of Mountain Agriculture on the Balkans*, 20 (3), 397-409, Research Institute of Mountain Stockbreeding and Agriculture, Troyan, ISSN 1311-0489 (Print), ISSN 2367-8364 (Online).
- Lyubenov, L. (2020) Beekeeping Markets outside the Honey Category, *Journal of Mountain Agriculture on the Balkans*, 23 (2), 73-92, Research Institute of Mountain Stockbreeding and Agriculture, Troyan, ISSN 1311-0489 (Print), ISSN 2367-8364 (Online).
- Zahariev, A., Radulova, A., Aleksandrova, A., Petrova, M. (2021). Fiscal sustainability and fiscal risk in the EU: forecasts and challenges in terms of COVID-19, *Entrepreneurship and Sustainability Issues* 8(3): 618-632. [https://doi.org/10.9770/jesi.2021.8.3\(39\)](https://doi.org/10.9770/jesi.2021.8.3(39))
- Zahariev, A., Prodanov, S., Zaharieva, G., Krastev, L., Kostov, D., Pavlov, T., Stanimirov, St., Zarkova, S., Zdravkov, N. (2020). September 04-05). The Brokerage Insurance Companies under Covid-19 Framework (the Bulgarian experience). *Economic and Social Development* (58), pp.

369-383. ISSN: 1849-7535. Retrieved from <https://www.bit.ly/30CGFLz>
www.mzh.government.bg, 06.05.2020.

Любомир Димитров Любенов, доцент, д-р в катедра „Икономика“ на Русенски университет „Ангел Кънчев“. **Научни интереси:** бизнес икономика, икономика на земеделието, финанси, маркетинг и агромаркетинг, стратегии, аграрни и маркетинг политики.

ORCID ID: 0000-0002-5500-0265

Анелия Пенева Любенова, д-р по икономика. **Научни интереси:** финанси, финансов мениджмънт, счетоводство, бизнес анализ, финансово-счетоводен анализ, международни финанси, банково дело, финансов мениджмънт, финансов контрол, аграрна икономика.

ORCID ID: 0000-0001-6592-232X

Ивайло Стефанов Христов, д-р в катедра „Земеделска техника“ на Русенски университет „Ангел Кънчев“. **Научни интереси:** ветеринарна медицина, животновъдство, биологично и конвенционално пчеларство.

ORCID ID: 0000-0002-1552-9869

ISSN 0323-9004

НародноСТОПАНСКИ архив

Свищов, година LXXIV, книга 1 - 2021

**По повод стогодишнината от рождението
на основателя на Одеската икономическа
школа А. К. Покритан**

**COVID-19 рефлексии върху данъчните
несъответствия**

**Управленското счетоводство в земеделските
предприятия – функция бюджетирание**

Финансиране на българското пчеларство

**Анализ на изменението на брутните кредити
и аванси и привлечените средства от банките
в България**

75

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“

СВИЩОВ

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ:

Проф. д-р Андрей Захариев – главен редактор
Проф. д-р Йордан Василев – зам. главен редактор
Проф. д-р Стоян Проданов
Доц. д-р Искра Пантелеева
Доц. д-р Пламен Йорданов
Доц. д-р Светослав Илиичовски
Доц. д-р Пламен Петков
Доц. д-р Анатолий Асенов
Доц. д-р Тодор Кръстевич

МЕЖДУНАРОДЕН СЪВЕТ:

Проф. д-р ик.н. Михаил А. Ескиндаров – Финансов университет при Правителството на Руската федерация, Москва (Русия).
Проф. д-р ик.н. Григоре Белостечник – Молдовска академия за икономически изследвания, Кишинев (Молдова).
Проф. д-р ик.н. Михаил Ив. Зверьяков – Одески държавен икономически университет, Одеса (Украйна).
Проф. д-р ик.н. Андрий Крисоватий – Тернополски национален икономически университет, Тернопол (Украйна).
Проф. д-р ик.н. Йон Кукуй – Университет Валахия, Търговище (Румъния)
Проф. д-р Кен О'Нийл – Университет Ълстер (Ирландия)
Проф. д-р Ричард Торп – Университет Лийдс (Великобритания)
Проф. д-р ик.н. Олена Непочатенко – Умански национален аграрен университет, Уман (Украйна)
Проф. д-р ик.н. Дмитрий Лукьяненко – Киевски национален икономически университет "Вадим Гетман", Киев (Украйна)
Доц. д-р Мария Стефан – Университет "Валахия", Търговище (Румъния)
Доц. д-р Анисоара Дуика – Университет "Валахия", Търговище (Румъния)
Доц. д-р Владимир Климуц – Брановички държавен университет, Бранович (Беларус)

Екип за техническо обслужване:

Технически секретар – Деяна Веселинова
Стилов редактор – Анка Танева
Превод на английски език – ст. преп. Венцислав Диков и ст. преп. д-р Петър Тодоров

Адрес на редакцията:

5250 Свищов, ул. „Ем. Чакъров” 2
Проф. д-р Андрей Захариев – главен редактор
☎ (+359) 889 882 298
Деяна Веселинова – технически секретар
☎ (+359) 631 66 309, e-mail: nsarhiv@uni-svishtov.bg
Благовеста Борисова – компютърен дизайн
☎ (+359) 882 552 516, e-mail: b.borisova@uni-svishtov.bg

Отпечатването на списанието за 2021 г. се осъществява с безвъзмездната финансова помощ на Фонд „Научни изследвания” – Договор ДНП № КП-06-ПП2-0045 по конкурс „Българска научна периодика – 2021 г.”

© Академично издателство „Ценов” – Свищов
© Стопанска академия „Димитър А. Ценов” – Свищов

НАРОДНОСТОПАНСКИ АРХИВ

ГОДИНА LXXIV, КНИГА 1 – 2021

СЪДЪРЖАНИЕ

**Михаил И. Зверяков, Андрий А. Гриценко, Виктор Н. Тарасевич,
Павел А. Покритан, Людмила Л. Жданова, Андрей В. Грималюк,
Сергий В. Синяков**

По повод стогодишнината от рождението на основателя на Одеската
икономическа школа А. К. Покритан /3

Людмил Найденов, Димитър Ценов

COVID-19 рефлексии върху данъчните несъответствия /17

Иванка Б. Димитрова, Йорданка П. Велчева

Управленското счетоводство в земеделските предприятия – функция
бюджетиране /32

Любомир Любенов, Анелия Любенова, Ивайло Христаков

Финансиране на българското пчеларство /50

Аглика Кънева

Анализ на изменението на брутните кредити и аванси и привлечените
средства от банките в България /66